

De synthese van een fundamenteel probleem.

Het systemische probleem: journalistiek zonder remmen

Het probleem is niet dat individuele journalisten fouten maken — dat is menselijk en onvermijdelijk. Dat weten we allemaal. Het probleem is dat het systeem geen mechanismen heeft om die fouten (tijdig) te corrigeren, en sterker nog in de ‘aftermath’ van de Bijlmervliegcrash: structureel beloont wat feitelijk onjuist is. Dat werd in de eerste weken na het ongeval in 1992 en 1993 duidelijk voor de primaire bronnen, waaronder de onderzoekers van de luchtvaartcrash. De vooronderzoeker van de Raad voor de Luchtvaart, Wolleswinkel, nam niet voor niets contact met Trouw op; de Israëlische ambassadeur bracht niet voor niets een bezoekje aan Trouw; de Minister overwoog niet voor niets om ontsporende journalisten ‘terug op aarde te brengen’ in een fase waarin men alleen nog maar informatie aan het verzamelen was (zie PIN 20260705: van ruis naar inzicht). Als er dan al zwaarwegende conclusies in een krant staan heeft dat risico’s.

Vier samenhangende defecten

1. Deskundigheidskloof zonder compensatie

Complexe technische dossiers — vliegtuigongevallen, medicijnveiligheid, financiële fraude — vereisen domeinkennis die generalistische journalisten niet bezitten. Dat is op zichzelf geen probleem, mits de redactie externe expertise organiseert. Dat gebeurde bij Trouw nooit: geen enkele redacteur kon Dekkers claims over motorophanging, fuse pins of vluchtreconstructie technisch toetsen. De deskundigheidskloof werd niet gedicht maar systematisch genegeerd.

2. Wederhoor als formaliteit, niet als correctiemechanisme

In de huidige journalistieke cultuur is wederhoor een procedureel vinkje, geen inhoudelijk instrument. Toen Pruis reageerde op Dekkers beweringen in der kerstbijlage van het Noord-Hollands dagblad (2022), stond Mediahuis “*beperkt wederhoor*” toe — onvoldoende voor feitelijke onderbouwing. Hoofredacteur Boersema van Trouw vond een wederhoor bij het artikel van april 2024 over tegenspartelende ambtenaren en onduidelijkheden zelfs “*niet nodig*”. Wederhoor dient zo niet de waarheid maar de schijn van evenwichtigheid.

3. Volharding als journalistieke deugd

Van Duin van het NIPV documenteert hoe Dekker en Heijboer in 2022 in de Volkskrant werden geprezen

om hun "*vasthoudendheid*" — alsof dertig jaar aan één verhaal vasthouden intrinsiek moedig is, ongeacht of het verhaal klopt. Dat is een fatale inversie: doorzettingsvermogen wordt beloond, zelfcorrectie niet. Een journalist die zijn eigen verhaal herroept, verliest gezicht. Eén die volhoudt, wint bewondering. Dat is geen cultuur die de uitdagingen van de nieuwe tijd aankan.

4. Hermetische immuniteit tegen weerlegging

Het meest gevaarlijke defect is structureel: elke weerlegging — door een enquête, door een onderzoeksrapport, door een primaire bron — wordt door het narratief geabsorbeerd als *bewijs van de doofpot*. Dat maakt het systeem onweerlegbaar van binnenuit. Alleen een externe schok — een rechterlijk vonnis, een beroepsorganisatie met sanctiemacht, of een concurrent-medium dat het verhaal publiekelijk sloopt — kan de cirkel doorbreken. In Nederland bestaan die mechanismen nauwelijks.

De commerciële versterker

Pruis noemt het een "*verdienmodel*" — en dat is de olievlek die alles samenhoudt. Controverse verkoopt boeken, genereert kijkcijfers, trekt adverteerders. KRO-NCRV lanceerde Rampvlucht in 2022 synchroon met Dekkers heruitgave van een boek waarvan eigenlijk alles al met de parlementaire enquête ontkracht en weerlegd was — niet toevallig. Het medialandschap heeft een structurele voorkeur voor het verhaal dat *openblijft*, niet voor het verhaal dat begrensd wordt en slachtoffers en nabestaanden mogelijkheden tot verwerking biedt. Een raadsel dat opgelost wordt, stopt met verkopen. Een raadsel dat blijft bestaan, produceert eindeloos nieuwe content.

Het systemische probleem is dit: de Nederlandse onderzoeksjournalistiek mist in het geval van de Bijlmervliegramp de institutionele architectuur om haar eigen fouten te detecteren, te erkennen en te corrigeren — en wordt tegelijkertijd commercieel beloond voor het in stand houden van precies die fouten. Dat is geen complot. Het is een systeem in evenwicht op de verkeerde waarden.